

บทที่ 3

ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรมช่วงชั้นที่ 3

ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรมเป็นองค์ความรู้ สาระที่ 1 ของกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ได้กำหนดความคิดรวบยอดของสาระที่ 1 เป็นสาระที่เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปรัชญา ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ที่มุ่งศึกษา มาตรฐานความประพฤติของพลเมืองและการยกระดับภาวะจิต ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์และทักษะเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรมที่ว่าด้วยหลักความประพฤติของคนดี และอุดมคติตามแนวความเชื่อของศาสนาที่บุคคลนับถือ

3.1 มาตรฐานและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 – 3)

เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดสาระการเรียนรู้ ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม สำหรับผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 (ช่วงชั้นที่ 3) กลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงได้กำหนดมาตรฐาน และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 3 ไว้ดังนี้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 – 3)

- 1.1.1 รู้และเข้าใจประวัติ ความเป็นมา ความหมาย องค์ประกอบ ความสำคัญของศาสนา คัมภีร์ทางศาสนาที่ตนนับถือและวิเคราะห์ พระจริยาวัตรของศาสดาสาวกที่สำคัญของศาสนาต่าง ๆ
- 1.1.2 สามารถนำหลักธรรมศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข
- 1.1.3 รู้และเข้าใจความหมาย ประโยชน์และกระบวนการของการฝึก บริหารจิตเจริญปัญญา และใช้ในชีวิตประจำวัน

สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น

- 1) ประวัติ ความสำคัญ ความเป็นมา องค์ประกอบและประโยชน์ของศาสนา
- 2) ประวัติพระจริยาวัตร ศาสดา และสาวกสำคัญ
- 3) ความคิดหลักของศาสนา เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- 4) หลักจริยธรรมในการพัฒนาตน การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมในชุมชน จังหวัด ภูมิภาค เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- 5) การบริการจิตและเจริญปัญญา เพื่อพัฒนาตนและเจริญปัญญา เพื่อพัฒนาตนและแก้ปัญหาสังคม
- 6) หลักธรรมของศาสนา เพื่อแก้ปัญหาชีวิต พัฒนาตนเองและสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (สันติศึกษา)
- 7) คัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ (เหมาะสมตามวัย)
- 8) หลักวิธีปฏิบัติและใช้ภาษาที่ถูกต้องเกี่ยวกับศาสนพิธี พิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา

มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงามและศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 – 3)

- 1.2.1 เชื่อมั่นในการทำความดีตามหลักจริยธรรม โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศมาสนับสนุน เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข
- 1.2.2 ตระหนักถึงการทำความดีของบุคคลที่เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมจากการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารความเป็นเหตุเป็นผลของสถานการณ์ที่ต้องเผชิญและนำเสนอเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติของตนเอง กลุ่มเพื่อน ชุมชน และสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข
- 1.2.3 ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการบริการจิตและเจริญปัญญาและสามารถปฏิบัติได้

สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น

- 1) ข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการทำความดีตามหลักจริยธรรม หลักธรรมทางศาสนา ค่านิยมที่ดีงามของสังคม เพื่อสังเคราะห์เป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาตน สังคม และสิ่งแวดล้อมในชุมชน ท้องถิ่น ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข
- 2) คุณค่าและความสำคัญของการบริหารจัดการ และเจริญปัญญาในการพัฒนาการเรียนรู้และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรม และศาสนาพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงามและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 – 3)

- 1.3.1 รู้และปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน สังคม สิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตนเกี่ยวข้อง เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข
- 1.3.2 ใช้ภาษาในคำภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือ และร่วมศาสนพิธี พิธีกรรมวันสำคัญทางศาสนาด้วยความตั้งใจและเห็นคุณค่า
- 1.3.3 มีทักษะในการบริหารจัดการและเจริญปัญญาและนำมาใช้ในการคิดที่ถูกต้องเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น

- 1) หลักจริยธรรม หลักธรรมทางศาสนา ค่านิยมที่ดีงาม ที่ใช้ในการพัฒนาตนบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชน ท้องถิ่น และประเทศชาติ
- 2) ศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

3.2 คำอธิบายสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ศึกษา วิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ สร้างความคิดรวบยอด นำภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาวปัญหาชีวิตสภาพแวดล้อม เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าในเรื่องต่อไปนี้

พระพุทธ ศึกษาเกี่ยวกับ

1. **ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา** เรื่องการสังคายนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย ในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ สถาบันหลักของสังคมไทย สภาพแวดล้อมที่กว้างขวางและครอบคลุมสังคมไทย พระพุทธศาสนากับการพัฒนาตนและครอบครัว

2. **พุทธประวัติ** สรุปและวิเคราะห์พุทธประวัติเรื่อง ประสูติ เหวทูต 4 การบำเพ็ญทุกรกิริยา การแสวงหาความรู้

3. **ชาดก** เรื่องอัมพชาดก ติตติชาดก

4. **วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเรื่อง** ระเบียบพิธี พิธีเวียนเทียน การปฏิบัติตนในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา ประวัติและความสำคัญของวันธรรมสวนะและเทศกาลสำคัญ คือ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และวันเทโวโรหณะ ศึกษา วิเคราะห์คุณค่าผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพระพุทธศาสนา มุ่งอนุรักษ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถานในท้องถิ่น

พระธรรม ศึกษาเกี่ยวกับ

1. **หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา** เรื่องพระรัตนตรัย (พุทธคุณ 9) อริยสัจ 4 ทุกข์(ธรรมที่ควรรู้) : ชั้น 5 – ชาติ 4, สมุทัย(ธรรมที่ควรละ) : หลักกรรม อบายมุข 6 นิโรธ(ธรรมที่ควรบรรลุ) : สุข 2(กายิก, เจตสิก) คิหิสุข, มรรค(ธรรมที่ควรเจริญ) : ไตรสิกขา กรรมฐาน 2 ปธาน 4 โกศล 3 มงคล 38 ในเรื่องไม่คบคนพาล คบบัณฑิต บูชาผู้ควรบูชา

2. **พุทธศาสนสุภาษิต** คือ ยัม เว เสวติ ตาติโส (คบคนเช่นไร เป็นคนเช่นนั้น) อุตตนา โจทยตตานัม (จงเตือนตนด้วยตน) นิสมม กรณํ เสโย (ใคร่ครวญก่อนทำจึงดี) ทูราวาสา ฆรา ทุกฺขา (เรือนที่ครองไม่ดี นำทุกข์มาให้)

3. พระไตรปิฎก โครงสร้าง ชื่อคัมภีร์ และสาระสังเขปของพระวินัยปิฎก **เรื่อง**
นำรู้จากพระไตรปิฎก อภินิหารปัจเจกชน 5

4. ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา คือ ปริยัติ – ปฏิบัติ – ปฏิเวธ

5. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา สวดมนต์แปล และแผ่เมตตา วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ฝึกการบริหารจัดการและเจริญปัญญาตามหลักสติปัฏฐานเน้ออายาตนะ สติ นำวิธีการบริหารจัดการและเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน พัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ 2 วิธีคือ วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม และความคิดแบบคุณ – โทษ และทางออก ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน

พระสงฆ์ ศึกษาเกี่ยวกับ

1. ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา พระมหากัสสปะ พระอุบาลี อนาถปิณฑิกะ นางวิสาขา

2. ชาวพุทธตัวอย่าง พระเจ้าอโศกมหาราช พระโสณะ และพระอุตตระ

3. หน้าที่ชาวพุทธ เรื่องวิถีชีวิตของพระภิกษุที่ต้องศึกษาค้นถุระและวิปัสสนาธุระ การปฏิบัติตัวที่เหมาะสมด้านกาย วาจา และใจ การเป็นเพื่อนที่ดีตามหลักทศเปื้องซ้ายในทศ 6 มิตรแท้ – มิตรเทียม การเข้าค่ายพุทธบุตร การเข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

4. มรรยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ เรื่องการไปวัด การแต่งกาย และการนำเด็กไปวัด การปฏิบัติตนในเขตวัด การเข้าพบพระภิกษุ การแสดงความเคารพ (การประนมมือ การไหว้ การกราบ การเคารพพระรัตนตรัย การฟังเจริญพระพุทธมนต์ การฟังสวดพระอภิธรรม การฟังพระธรรมเทศนา)

5. ศาสนพิธี เรื่อง การจัดโต๊ะหมู่บูชา (แบบหมู่ 4 หมู่ 5 หมู่ 7 และหมู่ 9) การจุดธูปเทียน จัดเครื่องประกอบโต๊ะหมู่บูชา คำอาราธนาต่าง ๆ และศึกษาศาสนพิธีและการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดีในท้องถิ่นต่าง ๆ

6. สัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา เรื่องพระพุทธศาสนากับการพัฒนาตนและครอบครัว

เพื่อให้เกิดศรัทธาอย่างยิ่งต่อพระรัตนตรัย และรักการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีมีคุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม และสามารถนำหลักธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานอย่างมีคุณค่าต่อชีวิตตนเองและสังคมโดยรวม

3.3 คำอธิบายสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ศึกษา วิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ สร้างความคิดรวบยอด นำภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพปัญหาชีวิต สภาพแวดล้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าในเรื่องต่อไปนี้

พระพุทธ ศักยภาพเกี่ยวกับ

1. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา เรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้าน การนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเพื่อนบ้าน ในปัจจุบัน ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยในฐานะเป็นรากฐานวัฒนธรรม เอกลักษณ์ และมรดกของชาติ พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม

2. พุทธประวัติ สรุปและวิเคราะห์พุทธประวัติเรื่อง การผจญมาร การตรัสรู้ การสั่งสอน

3. ชาดก เรื่องมิตตวันทุกชาดก ราโชวาทชาดก

4. วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องเนื่องในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา ระเบียบพิธีและการปฏิบัติตนในวันธรรมสวนะ และเทศกาลสำคัญ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และวันเทโวโรหณะ ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพระพุทธศาสนา มุ่งอนุรักษ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานในท้องถิ่น

พระธรรม ศักยภาพเกี่ยวกับ

1. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องพระรัตนตรัย (ธรรมคุณ 6) อริยสัจ 4 ทุกข์ (ธรรมที่ควรรู้) : ชั้น 5 – आयตนะ สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) : หลักกรรม – สมบัติ 4

วิบัติ 4 อุกุศลกรรมบถ 10 อบายมุข 6 นิโรธ (ธรรมที่ควรบรรลุ) : สุข 2 (สามีส, นีรามิส)
มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) : บุญพรมิตของมัชฌิมาปฏิปทา ตรุณธรรม 6 กุลจิรัฏฐิติธรรม 4
กุศลกรรมบถ 10 สติปัฏฐาน 4 มงคล 38 ในเรื่องประพัตติธรรม เว้นจากความชั่ว เว้นจาก
การดื่มน้ำเมา

2. พุทธศาสนสุภาษิต คือ กมฺมุนา วตฺตตี โลโก (สัตว์โลก ย่อมเป็นไปตามกรรม)
กัลยาณการี กัลยาณ ปาปการี จ ปาปกัม (ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว) สุขุ ปญฺญสฺส อัจจโย (การ
สั่งสมบุญ นำสุขมาให้) ปุชโก ลภเต ปุช วรฺทโก ปฏฺวิวนฺท (ผู้บูชาเขาย่อมได้รับการบูชา
ตอบ ผู้ให้เขาย่อมได้รับการให้ตอบ)

3. พระไตรปิฎก โครงสร้าง ชื่อคัมภีร์ และสาระสังเขปของพระสุตตันตปิฎก

4. เรื่องนำรู้จากพระไตรปิฎก จุฬกัมมวิมังคสูตร

5. ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา คือ ฌาน – ญาณ

6. การบริหารจัดการและเจริญปัญญา สวตมมัตแปล และแผ่เมตตา วิธีปฏิบัติและ
ประโยชน์ของการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ฝึกการบริหารจิตและเจริญปัญญาตามหลัก
สติปัฏฐานเน้นอานาปานสติ นำวิธีการบริหารจัดการและเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน
พัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ 2 วิธีคือ วิธีคิดแบบอุบายปลุกเร้า
คุณธรรมและวิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการนำหลักธรรมไป
ใช้ในชีวิตประจำวัน

พระสงฆ์ ศึกษาเกี่ยวกับ

1. ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา เรื่องพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ นางชุช
ชุตตรา พระเจ้าพิมพิสาร

2. ชาวพุทธตัวอย่าง เรื่อง สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส
พระมหาธรรมราชาลิไทย

3. หน้าทีชาวพุทธ เรื่องการเข้าใจบทบาทของพระภิกษุในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนา การแสดงธรรม ปาฐกถาธรรม การประพัตติตนให้เป็นแบบอย่างการฝึก
บทบาทของตนเองในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา การบรรยายธรรม การจัด
นิทรรศการ การเข้าค่ายพุทธบุตร การเข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การเป็นลูกที่ดี
ตามหลักทศเบื่องหน้าในทศ 6 การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

4. มรณาทชาวพุทธและการปฏิบัติต่อพระภิกษุ เรื่องการต้อนรับ (ปฏิสันถาร) มรณาทของผู้เป็นแขก ฝึกปฏิบัติระเบียบพิธี การยืน การให้ที่นั่ง การเดินสวนทาง การสนทนา การรับสิ่งของ การแต่งกายไปวัด การแต่งกายไปงานมงคล งานอวมงคล

5. ศาสนพิธี เรื่อง การทำบุญตักบาตร การถวายภัตตาหาร สิ่งของที่ควรถวาย และสิ่งของต้องห้ามสำหรับพระภิกษุ การถวายสังฆทาน เครื่องสังฆทาน การถวายผ้าอาบ น้ำฝน การจัดเครื่องไทยธรรม เครื่องไทยธรรม การกรวดน้ำ การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า และการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดีในท้องถิ่นต่าง ๆ

6. สัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา เรื่อง พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม

เพื่อให้เกิดศรัทธาอย่างยั่งยืนต่อพระรัตนตรัย และรักการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม และสามารถนำหลักธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานอย่างมีคุณค่าต่อชีวิตตนเองและสังคมโดยส่วนรวม

3.4 คำอธิบายสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ศึกษา วิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ สร้างความคิดรวบยอด นำภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาวะปัญหาชีวิต สภาวะแวดล้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าในเรื่องต่อไปนี้

พระพุทธ ศึกษาเกี่ยวกับ

1. ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา เรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก การนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเหล่านั้น ในปัจจุบัน ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขให้แก่โลก พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียง

2. พุทธประวัติ สรุปและวิเคราะห์พุทธประวัติเรื่อง ปฐมเทศนา โอวาทปาฏิโมกข์ ศึกษาพุทธประวัติจากพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เช่น ปางมารวิชัย ปางปฐมเทศนา ปางลีลา ปางประจำวันเกิด

3. **ชาดก** เรื่องนั้นทิวาสชาดก สุวัณณหังสชาดก

4. **วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา** เรื่องประวัติของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย วันวิสาขบูชา วันสำคัญสากล หลักปฏิบัติตน การฟังพระธรรมเทศนา การแต่งกายในการประกอบศาสนพิธีที่วัด การงดเว้นอบายมุข การประพฤติปฏิบัติในวันธรรมสวนะและเทศกาลสำคัญ ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพระพุทธศาสนา มุ่งอนุรักษ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานในท้องถิ่น

พระธรรม ศึกษาเกี่ยวกับ

1. **หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา** เรื่องพระรัตนตรัย (สังฆคุณ 9) อริยสัจ 4 ทุกข์ (ธรรมที่ควรรู้) : ชั้น 5 – ไตรลักษณ์, สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) : หลักกรรม – วัฏฏะ 3 ปัญจธรรม 3 – ตัณหา มานะ ทิฏฐิ, นิโรธ (ธรรมที่ควรบรรลุ) : อตถะ 3, มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) : มรรคมรรค 8 ปัญญา 3 สัมปรีชธรรม 7 บุญกิริยาวัตถุ 10 อุปาสิกธรรม 7 มงคล 38 ในเรื่องมีศิลปวิทยา พบสมณะ ฟังธรรมตามกาล สนทนาธรรมตามกาล

2. **พุทธศาสนสุภาษิต** คือ อตฺตา หเว ชิตํ เสโย (ชนะตนนั้นแลดีกว่า) ชุมมจาริ สุขํ เสติ (ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข) ปมาโท มจฺจุโน ปทํ (ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย) สุตฺตฺสํ ลภเต ปญฺญํ (ผู้ฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา)

3. **พระไตรปิฎก** โครงสร้าง ชื่อคัมภีร์ และสาระสังเขปของพระอภิธรรมปิฎก

4. **เรื่องน่ารู้จากพระไตรปิฎก** พุทธปณิธาน 4 ในมหาปรินิพพานสูตร

5. **ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา** คือ อตฺตา – อนัตตา

6. **การบริหารจิตและเจริญปัญญา** สวดมนต์แปล และแผ่เมตตา วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจิตและเจริญปัญญา ฝึกการบริหารจิตและเจริญปัญญาตามหลักสติปัฏฐานเน้ออายาตนะ สติ นำวิธีการบริหารจิตและเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน พัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ 2 วิธีคือ วิธีคิดแบบอริยสัจ และวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน

พระสงฆ์ ศึกษาเกี่ยวกับ

1. **ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา** เรื่องพระอัญญาโกณฑัญญะ พระมหาปชาบดีเถรี พระเขมาเถรี พระเจ้าปเสนทิโกศล

2. ชาวพุทธตัวอย่าง ม.จ.หญิง พูนพิสมัย ดิศกุล ศาตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์

3. หน้าทีชาวพุทธ เรื่องหน้าที่ของพระภิกษุในการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยและจรรยาวัตรอย่างเหมาะสม การปลูกจิตสำนึกในด้านการบำรุงรักษาวัดและพุทธสถานให้เกิดประโยชน์ การปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธปณิธาน 4 ในมหาปรินิพพานสูตร การศึกษาเรียนรู้เรื่ององค์ประกอบของพระพุทธศาสนา นำไปปฏิบัติและเผยแผ่ตามโอกาส การศึกษาการรวมตัวขององค์กรชาวพุทธ การเป็นศิษย์ที่ดีตามหลักทศเบื้องต้นชาวในทศ 6 การเข้าค่ายพุทธบุตร การเข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

4. มรรยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ ในงานศาสนพิธีที่บ้าน การจัดเตรียมสถานที่ การสนทนา การแต่งกาย มรรยาทการพูด การใช้คำพูดกับพระภิกษุตามฐานะ และการปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดีในท้องถิ่นต่าง ๆ

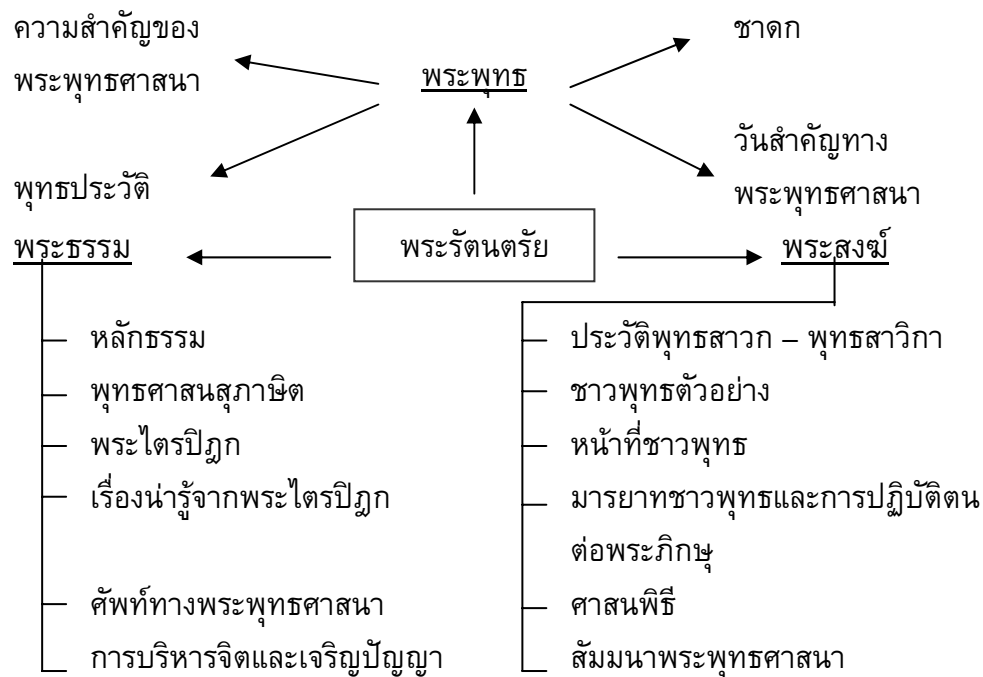
5. ศาสนพิธี เรื่องพิธีทำบุญงานมงคล งานอวมงคล การนิมนต์พระภิกษุ การเตรียมพระพุทธรูปและเครื่องบูชา การวางด้ายสายสิญจน์ การปลุกเสกอาสนะ การเตรียมเครื่องรับรอง การจัดรูปเทียน ข้อปฏิบัติในการเลี้ยงพระ การถวายข้าวพระพุทธ การถวายไทยธรรม การกรวดน้ำ

6. สัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา เรื่องพระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อให้เกิดศรัทธาอย่างยิ่งต่อพระรัตนตรัย และรักการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม และสามารถนำหลักธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานอย่างมีคุณค่าต่อชีวิตตนเองและสังคมโดยรวม (กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

จะเห็นได้ว่าเนื้อหาของศาสนา ศีลธรรม และจริยธรรม ในช่วงชั้นที่ 3 (ม.1 – 3) มีสาระที่เป็นองค์รวมของพระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เหมือนกันตามแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่ 5 สารการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

3.5 ความหมายของคำว่า ศาสนา

คำว่า ศาสนา ที่ใช้ในภาษาไทยเป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต เขียนว่า ศาสน์ และภาษาบาลีเขียนว่า สาสน์ หมายถึง คำสั่งสอน ในภาษาอังกฤษ เขียนว่า religion เป็นคำที่มาจากภาษาละติน เขียนว่า religio ซึ่งมาจาก religare, religere หมายถึง การปฏิบัติต่อเทพ หรือความผูกพันต่อเทพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 1,100) ให้ความหมายของศาสนา ไว้ว่า เป็นลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักคือแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตมประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น

นอกจากนี้ยังได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า ศาสนา ไว้หลายประการ ดังนี้

1. ศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของศาสดาและมีผู้อธิบายว่า คำสั่งสอนมีความหมาย 2 อย่าง คือ คำสั่ง หมายถึงส่วนที่เป็นวินัย ซึ่งมีลักษณะบังคับให้ปฏิบัติ ส่วนคำสอน หมายถึง หลักธรรมต่าง ๆ ซึ่งไม่มีเกณฑ์บังคับอย่างวินัย

ลักษณะคำสอนที่ควรจัดเป็นศาสนามี 4 ประการ คือ

1.1 คำสอนที่ว่าด้วยเรื่องความเชื่อ ในอำนาจของสิ่งที่ไม่สามารถจะเห็นด้วยตาได้ เช่น อำนาจของบุญบาป อำนาจของกรรม อำนาจของศาสนา อำนาจของพระผู้เป็นเจ้า เป็นต้น

1.2 คำสอนที่ว่าด้วยหลักศีลธรรมในด้านต่าง ๆ และในระดับต่าง ๆ เช่น หลักการปฏิบัติของบุคคลในสังคม หลักจริยธรรมในครอบครัว หลักจริยธรรมระหว่างมิตรสหาย เป็นต้น

1.3 คำสอนที่กล่าวถึง จุดหมายสูงสุด เช่น กล่าวว่านิพพานเป็นจุดหมายสูงสุดในพุทธศาสนา การเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้าเป็นจุดหมายสูงสุดของศาสนาคริสต์ การเข้าถึงสวรรค์เป็นจุดหมายสูงสุดของศาสนาอิสลาม เป็นต้น

1.4 คำสอนที่กล่าวถึง หลักเกณฑ์ทางพิธีกรรมทางศาสนา เช่นวิธีการบรรพชาอุปสมบทในพุทธศาสนา พิธีการล้างบาปในศาสนาคริสต์ พิธีการทำละหมาดในศาสนาอิสลาม เป็นต้น

2. ศาสนา ในบางแห่งมีความหมายเท่ากับข่าวสาร หมายความว่า เป็นข่าวสารทางศีลธรรม เป็นข่าวสารว่าด้วยระบบพื้นฐานของโลก

3. ศาสนา ในบางแห่งมีความหมายของการปกครอง หมายความว่า ศาสนา มีเป้าหมายเพื่อให้บุคคลมีความสามารถในการปกครอง มีหลักธรรมหลายประการที่เป็นหลักการปกครองอย่างสำคัญ ศาสนามีความมุ่งหมายให้แต่ละบุคคล รู้จักปกครองจิตใจตนเองได้ (สุวรรณ เพชรนิล, 2524 : 132)

นอกจากความหมายของศาสนาข้างต้น นักการศาสนาบางท่าน ยังได้ให้ความหมายของคำว่าศาสนา ในลักษณะที่แตกต่างออกไป ดังนี้

ศาสนา คือ ความสามารถของจิตที่ทำให้บุคคลเข้าถึงสิ่งสูงสุด ความสามารถในที่นี้หมายถึงวุฒิปัญญาความสามารถในการชำระจิตของตนให้สะอาดและเข้าถึงคุณค่าสูงสุด จัดว่าเป็นเรื่องของปัญญา เป็นเรื่องความเฉลียวฉลาด

ศาสนา คือ ศีลธรรมที่รู้สึกได้ด้วยความสะดวกสบาย หรือสังเกตเห็นได้ที่ใจตน เช่น การเปล่งวาจาถึงสิ่งสูงสุดทางศาสนา ปรากฏเป็นความรู้สึกสะดวกสบายอย่างลึกซึ้ง หรือการทำผิดหลักศีลธรรมแม้ในเรื่องเล็กน้อย แต่ปรากฏเป็นที่หวั่นเกรงอย่างยิ่ง เป็นลักษณะของผู้นับถือศาสนาอย่างแท้จริง

ศาสนา คือ การบูชาพลังที่สูงกว่า หรือการบูชาสิ่งที่สูงสุด การบูชานั้นคือการเคารพ การนับถือ การเชิดชู การนับถือศาสนาใด ย่อมหมายถึง การเคารพสิ่งที่สูงสุดในศาสนานั้น

ศาสนา คือ กระบวนการเคลื่อนไหวเข้าหาสิ่งที่สูงสุดและสิ่งนั้นสามารถให้ผู้เข้าถึงเป็นผู้สูงสุดได้ด้วย

พอสรุปความหมายของคำว่า ศาสนาได้ว่า ศาสนา เป็นที่รวมความเคารพนับถือสูงสุดของมนุษยชาติ ศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจ และศาสนา คือ วิธีดำเนินชีวิตเข้าถึงสิ่งสูงสุดในอุดมการณ์ (สุวรรณ เพชรนิล, 2524 : 133)

3.6 องค์ประกอบของศาสนา

นักการศาสนาได้กำหนดองค์ประกอบของศาสนาไว้ 4 ประการ คือ

1. ศาสดา ผู้ก่อตั้งศาสนา บางศาสนาไม่ปรากฏศาสดา เพราะเป็นศาสนาก่อนประวัติศาสตร์ ไม่อาจสืบสาวถึงศาสดาได้ เช่น ศาสนาฮินดู กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 281) ได้ให้ความหมายคำว่า ศาสดา ว่าคือ ผู้แสวงหาความจริงแท้ของโลก และชีวิต ปฏิบัติและนำความจริงที่ค้นพบมาเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้ปฏิบัติตาม
2. หลักธรรม ที่รวบรวมไว้เป็นคัมภีร์
3. ทายาท ผู้ทำหน้าที่สืบศาสนา
4. พิธีกรรม วิธีปฏิบัติ เพื่อเข้าถึงหลักการของศาสนา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ ความหมายของพิธีกรรม ว่าคือ รูปแบบกิจกรรมที่จัดขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใด อาจเป็นส่วนหนึ่งของประเพณี หรือ เป็นกิจกรรมเฉพาะตัวก็ได้ เช่นพิธีถวายสังฆทาน พิธีบวชนาค พิธีบวชลูกแก้ว พิธีขอฝน พิธีไหว้ครู พิธีแต่งงาน เป็นต้น